

Keel ja Kirjandus 10/2006

EESTI TEADUSTE AKADEEMIA JA EESTI KIRJANIKE LIIDU AJAKIRI

XLIX AASTAKÄIK

DEBORA JA VENNAD

MAIE KALDA

*Kardan soolasambaks kokkuda.
Aga kuhu mujale mul veel vaadata?
Ikka selja taha.*

*Ehk paistab sealt Soodoma
väävilpilvede tagant*

*üks ahetav hommik
ja unistusteaeg?*

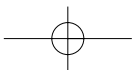
D. Vaarandi

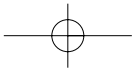
Debora Vaarandi on lüüririk, kelle loomingus järjest tihenes filosoofiline substraat. Ja nüüd, kas pole väarikast väarikam tähistada oma 90. sünnipäeva eksistentsiaalse autobiograafia avaldamisega?¹

”Mul tekkisid oma klassi poistega iselaadsed suhted. Mitmega sain ma sõbraks, kellele tullakse usaldama oma hingeasju. [...] Taheti rääkida oma armumistest, kõhklustest, kartustest. Ja just tütarlapsele, sest poistel omavahel on teine toon. Ehk oli mu olekus midagi õelikku, mida tajuti? Mu kiindumus vennasse? Olen sellele mõelnud. Kui säärased suhted hakkasid mu elus korduma” (lk 81).

Niisugused suhted tekkisid ja kordusid ka mitme kolleegiga. Pühendusluuletuse ”Prossa järvel” saanud *vend luuletaja* on kannatlik ja elutargalt helgemeelne (Prossa järve ääres oli Semperite suvekodu).

¹ D. Vaarandi, Aastad ja päevad. Nooruselugu. Tallinn: Tänapäev, 2006. 335 lk.

*Oi mu vennake-vend, kannata veel,
ära neist jälgedest joo!
Inimeseks siis iialgi enam
ei saa sa.*

"Ballaad"

*Oh vend, su juuksed on juba täis pimedust,
su kulmud unedevees,
su suu täis kustunud kaja,
miks kaod mu silmist, näita end veel,
et teaksin, kas pärrale jõudsid!*

"Läbi jõe"

Kaks traagilist luuletust, *vendade* prototüübiks samuti lähedased kolleegid. "Nõnda kurtsid velle sõrmed" – Kristjan Raua motiivil loodud rahvaluuleline veli nõuab inimõigust õnnele.

*Kasvasin kesk kadakaid,
kadakaid ja kive.
Need on minu vennad-õed,
kellel pole nime.*

"Kadakad"

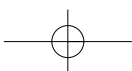
D. lähedussuhe kasvukeskkonnaga laienes kõige loodusliku ühtsuse filosoofiliseks tunnetuseks. "*Turdus musicus*" on maailmavaate manifestatsioon ja tänuavaldus oma bioloogiaõpetajale, kelle isikus, nagu D. teda mäletab (lk 77–78), tunneme ära targa vanema venna tüpaaži: "Tahtis teada, mis ma olen lugenud, mis loetust arvan jne. See oli esimene taoline vestlus minu elus ja mäletan, et koju minnes olid mul nagu tiivad jalgade küljes." Seltsimehelikke – mitte isalikke – jooni märgib D. ära ka Vanaks Sepaks hüütud matemaatikaõpetajas (lk 69, 86).

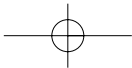
Kiindumus vennasse oli aga olemas ka otseses perekonnaloosilises mõttes. Vahest liigagi tihti vahetuvais lapsepõlvkodudes oli D.-l kindlaks pidepunktiks temast kaks aastat vanem vend. Rohkem lapsi peres polnud. "Mina seisin alati venna poolel," mäletab D. juba sellest ajast, kus ta veel õieti ennastki ei mäleta (lk 22). Memuaarse ja biograafilise taustaga proosapala "Vend" (Sõjasarv 1943, nr 3) räägib õe ja venna sõprusest, hoolivusest, valmisolekust teineteise eluliste huvide kaitseks. D. kirjutab suurest tänuvõlast venna ees seoses sellega, et tema sai gümnaasiumi, ja rahuldusest, kui sai teha midagi sama olulist venna heaks. Näiteks kodust lahkumisega ruumi venna abielule.

*Mõelda, et vennal juus läinud on halliks,
vennal veel tarvis on õde.*

"Lihtsad asjad"

Sõprus, sõbrad, sõpruskond on D.-le eluaeg tähtis ja kallis olnud. Selle leidmine polnud aga kiire ega valutu. D. koolimälestustes kordub tõrjutuse, üksijäetuse, reetmise motiiv. Nii Tallinna kui ka Kahtla algkoolis on ta

klassiõega sõprust otsides nina kõrvetanud. (Ja nagu kuulsime, gümnaasiumis poistega sobima hakanud.) D. meelest oli põhjus koolisiseses kihistumises, mida tõepoolest just plikad puberteedieas kiivalt jälgivad. Aga vahest ka mõnes D. isikuomaduses. Ta ise nendib passiivsust ja pelglikkust, lisaksin tõsiduse – võrdle fotot "Viieteistaastasena" ning koolivenna ja muusikaõpetaja tunnistusi: "D. Trull oli andekas õpilane. [...] Oma temperamendilt näis ta eemalseisjaile küllaltki flegmaatilisena. Ta oli tagasihoidlik ja vaikne. Ma ei mäleta teda kunagi vallatlemas."² – "Kuigi mul polnud häält ega noodiharidust, hoidis Joosep Aavik mind kiivalt oma kooris ja veel esireas. [...] ...tal olevat vaja, et ma esireas seisaksin (tal oli distsipliiniga raskusi), sest ma olevat vaikne ja tõsine!" (Lk 69–70.) Tõsidust hindab D. ka teistes.

Kooli lõpetades polnud D.-l ei oma tuba ega viitsada naela aastas – Virginia Woolfi optimumi – ega veel kindlamat eluplaanigi. Oleks ehk "targa ja tõsise" pinginaabri Aino "tiiva all" Kehtnasse läinud, ent mis tahes edasiõppimine ei tulnud perekonna ressursside juures kõne alla. Tiivaalust aga pakuti peagi teisalt. Oli raamatuaasta 1935 ja Laimjala rahvamaja kõnetooli ilmus "...keskmist kasvu noor mees. Tume juuksepahmakas ja tumedad, uurivad silmad, seljas noorkotka sinihall pluus. Mulle ta kõne meeldis, ta rääkis lihtsalt ja tõsiselt. Jutt käis hariduse ja raamatu tähtsusest, näiteid tõi ta igapäevasest elust" (lk 89). Nõnda siis "oli Trulli vaimne ja väline veetlus ulatunud ka Kihelkonna kooliõpetaja silmapiiri".³

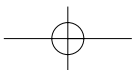
Abielu, Tartu, ülikool, filoloogiastudium. Pedagoogist kirjanik Aadu Hint õpetas D.-le pimesüsteemis masinakirja ning kasulikke mereoskusi. Kuigi Aadu jookсутas oma noort abikaasat risti-rästi läbi Eesti (õnneks jalgrattasõit meeldis D.-le), kuigi tõi talle eeskujuks oma veel kirjutamata peateose üht prototüüpi ja sai ka lahutuse puhul hakkama üsna jämedate taktitustega, on D. "Aastates ja päevades" kirjutanud temast eranditult sõbralikus registris. Aadu on ilmselt olnud D.-le ühtlasi venna eest.

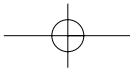
Tartus tekkis Hintidel tänu Aadu kontaktsusele esinduslik tutvuskond. Juba enne sinna elama asumist olid tal loodud kodused suhted selliste intelligenti võtmeisikutega nagu endine rektor Heinrich Koppel, atraktiivne dr Hion, pastor Harri Haamer, Bernard Kangro. Õpetajate ball, Veljesto külalis- ja Kirjanduse Maja peoõhtud. D. iseloomustuse kohaselt pulbitses 1930ndate Tartu seltskonnaelu väikestes kooslustes või ringides. Koos käidi igaühes omaette, samas oldi ka üksteise tegevusega hästi kursis isikute kaudu, kel oli sõpru ja sidemeid eri ringides. D.-lgi hakkas tekkima oma, abikaasast sõltumatu suhtluskond. August Sang võttis otsekontakti temaga, mitte Aadu Hindiga, sellest sai alguse D. eluaegne sõprus Sanga ja Kersti Merilaasiga. Kaasüliõpilased Herbert Salu ja teised; Ants Orase, Roopi Hallimäe ja Uku Masinguga juhukohtumised; Suits ja Ristikivi Veljesto liinis.

Alfred Adleri teose "Inimesetundmine" ("Menschenkenntnis", 1927) tõlkimine viis Debora Hindi kontakti toimetajate Daniel Palgi ja August Annistiga.

² A. V i n k e l, Saaremaalt suurele maale. Päevaraamatuid ja mälestusi. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 2003, lk 210–211. D. enese tunnistus – ülikoolist, psühholoogiapraktikumilt: "Imestusega märkas, et mu kaaslased tegid aina pekkust, piilusid, kui tuli silmi kinni hoida, kirjutasid teiste pealt maha, püüdsid end näidata imevõimekana, kuigi selleks polnud üldse vajadust, teste ei tehtud hindamiseks" (lk 99).

³ A. V i n k e l, Saaremaalt suurele maale, lk 212. A. Hindi ja D. Trulli tutvumise kohta leidub Vinkli raamatus lk 88 (hiliste, 1998.–1999. aasta üleskirjutuste seas) teine, ebatäpne versioon.

Konsultandist Leo Anveldist sai Hintide perekonnasõber. D. möönab, et Adleri psühholoogiakäsitusel pole praegusajale vist tõesti enam sõnumit, kuid omal ajal oli see arendav. Mõeldes noore, kooli- ja ülikooliaegse D. eneseanalüüsidele, loeme näiteks Adleri peatükist "Mitteagressiivsed iseloomujooned", kus on kõne all üksildumine, hirm ja kõhklemine, et lagedahirmu saab eemaldada üksikut ühiskonnaga ühendava seose abil. "Ainult see võib minna kartuseta läbi elu, kes on teadlik oma kuuluvusest teiste juurde."⁴

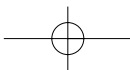
Eespool loetletud kontaktid Tartu vaimueliidiga sugenesid D.-l varem kui sõprus- ja mõjusuhted pahempoolsuse märgi all ajalukku läinud isikutega (Bach ja Liimand, Aira Kaal ja Arthur Hone, Karin Ruus, Ird ja Kaidu, Minna Lepik, Ilmar Kruus, Arkadi Uibo). Tähendab, küsimus polnud mitte olemasoleva tutvuskonna vähesuses või ilmetuses, vaid uue keskel tundis ta ennast paremini, leidis üksikisikute rohkem empaatiat ja sõprusele avatust. Eks räägi ju fundamentaalsete valikute puhulgi sümpaatia jm isiklikud tunded üsna palju kaasa.

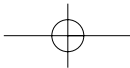
D. pole oma vasakpoolsest maailmavaatest mitte kunagi saladust teinud ega sõpradest lahti öelnud. Ja miks peaks üldse keegi seda tegema? Elu ei koosne ainult poliitikast. Inimesed on ka kõige mustematel aegadel leidnud väärtusi ja tarkust, mille varal surnud punkti ületada. Debora Vaarandi raamat on sisult eksistentsiaalne, mitte poliitiline, ja vormilt kirjandus, mitte publitsistika. Leidsin sellest suuri elutarkusi. Näiteks kuidas ta kahel korral uskumatult kiiresti raskest haigusest jagu sai. Või sõjaaegsed imevärsed läbitulekud ohtudest ja vintsutustest Volgamaadel, Kasahstanis ja kus kõik. D. ei kurda, virise ega mana. Ka imedest pole tal poolt sõna, selle asemel tänab ja õnnistab täitaplaid ja postitalitust: need kaks olevat muidu ärarääkimata viletsas ja liga-loga vene värgis korralikult funktsioneerinud. Nii et kui keegi peaks kadestama D. hilisemat elujärge, lugegu alajaotust "Sõda". Muuseas on siit selgesti väljaloetav, et D. ei kuulunud juunipoliitikute siseringi; nagu teame, polnud tal siis veel ka luuletajanime, mis tähendas, et suurel kodumaal ellujäämise eest tuli ise hea seista.

"Seal ma siis seisan, see "kõrvalseisja ja kaasasammuja". Tegelikult üsna distantseeruv määratlus... Kahtlane, kas ma seda tollal taipasin..." (lk 141). Täiendaksin – *heauskne kaasasammuja*. Küsisin D.-lt, kuidas ta oma reportaaži Tartu rongkäigust nii kiiresti kirjutatud sai (see ilmus 22. juuni Postimehes ja on taasavaldatud reisikirjade raamatus "Uuenevate mälestuste linnad", 1964). Eks vaimustusega, vastas D. kirjeldamatu hääletooni ja Mona Lisa naeratusega. Sõpruskond – intellektuaalid, idealistid, kelle seltsis seda vaimustust genereeriti, läks pahempoolsete illusioonidega hirmsal kombel alt. Marksismi õpperingid jms Tartu kooslused polnud mingi tegelik jõud. 21. juuni tänavaletulekki tundus ühele aktivistile unes kangastuvat (lk 128). D. reportaaž "Kilde töötava rahva meeleavaldustest" fokuseerib tema proosatekstidele iseloomulikult üksikisikuid ja tundelisi detaile ja mõjub ühtekokku üsna "mängult".

D.-le läks asi tegelikuks Tallinna asumisega, mis oli ilmselt Aadu ainuisikuline initsiatiiv. "Ta tõi mind kohale, tõukas uksest sisse ja läks minema" (lk 131). Peatoimetaja jutul parajasti viibiv Anton Vaarandi andis sooja soovitusel ja paari minuti pärast väljus D. kabinetist Rahva Hääle kultuuriosas-

⁴ A. Adler, Inimesetundmine. Inimeste iseloomude peategurid ja nende areng. Tõlkinud D. Hint. Tartu: Eesti Kirjanduse Selts, 1939, lk 173.

konna juhatajana. Maailmamees ja teoinimene Anton V. oli Hintidega äsja tutvunud. Juhuslikult, ühiste tuttavate juures. "Kui hakkasime lahkuma, tuli Vaarandi meiega kaasa. Teel küsis ta Aadult: "Kes see kaaslane sulle on?" Ja palus luba külastada" (lk 127).

"Parteisse olin astunud juulis, kohe pärast Rahva Häälde tööleasumist. Ühel päeval ütles mulle Anton Vaarandi: "Sind võetakse täna parteisse." Ja andis aadressi, kuhu minna. [...] Minu soovitajad olid Anton Vaarandi ja Arkadi Uibo" (lk 147–148). Siin ja veel mõnes kohas soovisin D. selja taha sarvilist feministi, kes oleks märku andnud, millal rusikaga lauale põrutada. Ja mõistsin, miks ta ühtelugu oma passiivsust kirub. Küsisin, kas niisugune kamandamine vihale ei ajanud. Käsk kätte ja muudkui mine! Ette teatamata! – Ei, sest pidasin seda tühiastjaks, formaalsuseks. Samas: "Nagu hirmuviirastus meenub tohutu suur saal Viru väljaku ja Narva maantee nurgal. Pean seal pidama aktusekõne – ju on siis naistepäev" (lk 148). Hiljem, olles tõdenud, et "ma pole üldse organisatsioonide-inimene", tunnistas D. enda komparteisse tõmmata laskmise fundamentaalseks valesammuks.

Muidugi ta pole mingi naiseltsimees, mingi tegelinski-tüüp. "Mul oli oma aken, taevast linna ja mere kohal, pilved ja päike – see paistis nüüd juba lumehärmas katuseid" (lk 148). Ilusaid aknaid, kus unistada, sealhulgas merevaatega, on D.-l nii elus kui luules teisigi olnud. See aken asus Pikk 58, kuhu Anton Vaarandi Sirpi peatoimetama minnes D. kaasa võttis, enda asetäitjaks. "Olin seal tema selja taga tegelikult igas mõttes" (lk 143). See abielu andis D.-le ilusa luuletajanime. Nagu kompensatsiooniks selle eest, et Aadu oli talt Hindi nime ära võtnud, nõnda et D. oli 1941. aastal paar kuud uuesti Trull. Sirp aga, selle õhkkond, tegijad ja taotlused meeldisid D.-le; tundub, et just seal hakkas ta ennast ka kultuuriajakirjanikuna leidma.

Smuulist: "Saime kohe sõpradeks. Juhan oli väga elava ja avalikolekuga" (lk 232). Mõlemad oli sellal lootustandvad luuledebütandid ja põdesid rambipalavikku. "Närvitsesime mõlemad mis hirmus. Smuul oli hankinud soru viina, võtsime paar lonksu julgustuseks, ei see aidanud. Smuul häbenes oma põrisevat r-i (mis pole ometi mingi puudus!). Minu hädaks oli väga nõrk hääl" (lk 236). D. on teinud olulise korrektiivi Smuuli esikluuletuse loomisloos kohta.⁵

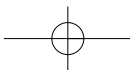
Alo Hoidret olevat peetud D. vennaks (lk 242). Võiks arvata, et mitte ainult välise sarnasuse – pikkuse, juuste ja silmade värvi alusel. Et ühist märke ka silmavaates, hoiakus, temperamendis.

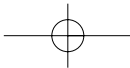
Olen enam-vähem nõus D. raamatu puhul kõlanud põhimõttelise seisukohaga, et (eesti ajaloos) on sündmusi ja etappe, millest saab poliitikavabalt *resp.* poliitiliste hinnanguteta rääkida ainult hambutut juttu. Aga ma pole nõus etteheitel, nagu puuduks D. raamatus ajastu, nimelt just 1940. aasta ja järgnenud aastate poliitiline reaalsus.

"Ühel päeval ilmus Rahva Häälde uus peatoimetaja Jaak Ottender. [...] Kutsus toimetuserahva kokku ja pidas meile pika range kõne, kust hakkas mulle kõrvu: "Selle eest võidakse istuma panna!" (lk 132).

"Kristjan Kure asus mingi Marri keeleteooria põhjal kõvade sõnadega puistama eesti keeleuendusliikumist. Selles nähti lausa kodanluse kelmustükki, peaaegu diversiooni" (lk 133).

⁵ Käibetõde seostas "Mu noorima õe" otsekohe automaatselt Juhan Schmuuli sõjateele minekuga. D. Vaarandi järgi oli luuletuse idee või impulss tekkinud märksa varem, "...seoses esmakordse lahkumisega kodusaarelt, minnes Jänedale põllutöökooli. Just sel ajal oligi tema kuus aastat noorem õde Armilde alles liivakastis mängija" (lk 237).

”Naljaviuks tegime kord isegi seinalehte...” (lk 138).

”Oleme tulnud 6. augusti miitingult. Olen nõutu ja segaduses: kas siis Eesti nüüd enam polegi iseseisev?”

Uibo seisatab hetkeks ja lausub siis otsustavalt: ”Liidust võib ju igal ajal ka välja astuda!”

Nii seaduse- ja kirjatähe uskujad tollal tõesti oldi. Ka Uibo, marksismi asjatundja” (lk 141).

”Lehe nimi [Sirp ja Vasar] otsustati kiiruga, ristiisa ma ei mäleta, võimalik, et anti ülevalt poolt. [...] Nüüd mõtlen, et see nimi oma võimatusega nii paha polnudki, on isegi tänapäevaseks moekas” (lk 144).

”Hambaid kiristades panime järgnema tema kulakuromaani ”Üksindus”. Ja lisaks veel ”Moskva kirjad”, mis olid lihtsalt nopped meediast” (lk 147).

Kui see pole ajastu käpajälgede rida, mis see siis on? Täiesti piisav markeriks inimestele, kes ei olnud sattunud elama mõistuspärasemasse ühiskonda ja keda on ammu kurdistanud tagantjäreletarkade entusiasmi selle kolle ajastu hukkamõistul. Nooremad vajavad aga võib-olla tõesti, et neile pöidlal silma aetaks.

Aarne Vinkli, kes lõpetas Saaremaa Ühisgümnaasiumi D.-st kaks aastat hiljem, on tema kohta tähelepanekuid, oletusi ja hinnanguid ka hilisemaist elujärgkudest. Ta ei ole kõrges arvamuses kooliajakirja Kume Rivi aegsetest D. värssidest, need olevat olnud liiga Suitsu-mõjulised. Kuid toonitab tema andekust, kuuluvust kooli vaimueliiti ja välist sarnasust Koidulaga. Unikaalne on Vinkli salvestus noore D. esinemishäälest: ”Aga mäletan teda lugemas ette oma luuletusi vaikse, kuidagi omapäraselt heliseva häälega. See hääle tämber on talle iseloomulik tänapäevani.”⁶

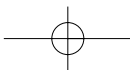
D. omakorda: ”Tõeline Kume Rivi aktivist oli Aarne (Arseni) Vinkel, minust paar klassi tagapool. Tulevane kirjandusdoktor oli tollal vaikne, väga tagasihoidlik nooruk kuskilt Tagaverest–Maasist, kes rabas kõiki sellega, et kirjutas peale muu isegi operetilibreto” (lk 83–84). Ja see viimane ei olegi anekdoot, sest ka Vinkli enese nooreea päevik fikseerib rahulolu operetietenduselt Tallinnas.

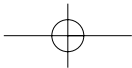
Vinkli kirjapanekud D. õpinguist ja elusündmustest Tartu-aastail jätavad nii faktitäpsuselt kui ka tõlgendustelt soovida. Tajun nendes ridadevahelist vimma, mis on seda hämmastavam, et tean, kui hästi nad hiljem läbi said (ja üleüldse kõigi saarlaste ning muhulaste omavahelist eluaegset solidaarsust). Arvan, ja Vinkli teksti sisu annab selleks osalt ka alust, et talle ei meeldinud D. pahempoolsed allüürid.⁷ Ta ise distantseerus uuest võimust otsekohe.

⁶ A. V i n k e l, Saaremaalt suurele maale, lk 210–211.

⁷ Et mitte jääda üldsõnaliseks intrigeerijaks, vastastan siinkohal A. Vinkli ja D. Vaarandi info viimase kuuluvusest Veljestosse. Vinkli salvestus 1. III 1956: ”Gustav Must [filoloog, AV korterinaaber esimesel Tartu-aastal, s.o 1938/1939] rääkis, et D. Hint on avaldanud soovi astuda ”Veljesto” liikmeks, kuid teda pole vastu võetud, kuna kahtlustatakse, et tema ja A. Hindi maailmavaade on pahempoolne.” (Saaremaalt suurele maale, lk 212.) Ja teistkordne kirjapanek 1999. aastast (sealsamas, lk 147): ”Kuuldavasti soovis D. Hint astuda ”Veljesto” liikmeks, kuid perekonna seosed pahempoolsete ringkondadega olid põhjuseks, et teda seltsi vastu ei võetud. ”Veljesto” oli vaimuinimeste ühendus ja sellisena ei tahtud ennast alasti poliitikaga siduda.”

D. Vaarandi lk 113: ”Kolimisel [sügisel 1939] tulid meile appi kaks noort inimest, Vaimu ja Boris Kabur Veljestost, järelikult olin siis juba sinna astunud. Akadeemiliseks isaks (nii oli seal kombeks) hakkas mulle August Sang, emaks Hilja Vihalem.” Ja lk 115: ”Nagu Tartu vaimule omane, valitses Veljestos opositsiooniline ning kriitiline hoiak Pätsi

Kui lugeda järjepanu (nagu mina tegin) Vaarandi ja Vinkli memuaare *resp.* autobiograafiat, nende kolmanda koolivenna Juhan Peegli "meenutusi", neljandaks käesoleval aastal uustrukis tulnud Aili Paju "Betti, kibuvits õitseb. Dialooge Betti Alveriga", viiendaks Kaalu Kirme trükisooja "Kolme paradisi" – memuaare tuleb praegu hea hooga –, siis ei pääse neid hinnanguliselt võrdlemast. Kui tahes sügava respektiga teostaja (intervjuuerija, literatorija, kokkupanija) oma tööd ka teeks, tulemus jääb ikkagi hõredamaks, vähem intensiivseks võrreldes isiku enese kirjutusega. Halvemal juhul näeme võõrast silma luuletajas "inimest" luuramas.

Memuaariautoreile ühine on natuke lahedam minnalaskmine kui romaanis või novellis. Debora Vaarandi puhul ei tule see kõne allagi. Intervjuerijad teavad, mis hakkab juhtuma, kui tekst on maha litereeritud ja palutud Debora Vaarandil "silm peale visata". Tema veendumuse kohaselt on kõneja kirjakeel kaks iseasja. Iga lause tuleb stiilseks tappida. Ka mõte ja mälu on vahepeal edasi töötanud, tõe ja õigluse nimel iga sõna kontrollinud. Selles mõttes pole tal meeskollegide seas samaväärset. Vinkli raamatu teeb huvitavaks sellesse koondatud mitmepalgeline materjal: eri aegadel peetud päevaraamatud, vanadusest vääristatud märkmelehed, eksootilised trükitekstid ja kõike tervikuks siduv uusim kihistus – lähiminevikus kirjutatu (mis sisaldab muide karme nimelisi hinnanguid üsna mitmele väga auväärt persoonile). Otsisin, kas on midagi Debora Vaarandi kohta ka koolivend Peegli, leidsin aga ainult tunnistuse tema kõrgeastalt piiteeditundest poetesside ees.⁸ Kaalu Kirme on samuti nagu Debora Vaarandi olnud lapsest saadik vaheldumisi saarlane, täpsemalt – hiidlane, ja tallinlane. Eelnimetatuist ainult kümme-kaksteist aastat hiljem siia ilma tulnud, esindab ta ometi selgelt järgmist generatsiooni. Debora Vaarandi, Aarne Vinkel ja Juhan Peegel kogesid noorte täiskasvanud inimestena ajastute vahetuse dramatismi, tegid selles nii või teisiti kaasa, ja see oli tõsine asi. Kaalu Kirme ja tema eakaaslased, sh siinkirjutaja, leidsid eest valmis maailma, suurel määral mõistustvastase, kus küll peaaegu midagi muuta ei saanud, aga kus jäi siiski võimalus otsida niisuguseid elamise mooduseid, et täielikult ei kaoks lugupidamine enda vastu. Üks neid mooduseid oli karnevaliseerimine, mida Kaalu Kirme "Kolmes paradisis" on ohtrasti, eelmise põlvkonna esindajail harva. Ühine on teatav loov seaduste eiramine või neist ülehüppamine.

---

režiimi ja vaikiva oleku suhtes. Sündis ja ringles rohkesti pilajutte, parodeerimist, ajakajalist kriitikat. Puhkenud maailmasõda, nõukogude baasid, Soome talvesõda muutsid õhkkonda ka Veljestos, hakkas ilmne erimeelsus.

Olin Veljestos liiga lühikest aega, et selle üle otsustada. Paljudega ei saanud üldse tuttavaks ja varsti lahkusin Tartust alatiseks."

D. Vaarandi tunnistuses on võimatu kahelda: konkreetsed isikud, seigad, seosed. Ka ei võta ta Veljesto mentaliteedi suhtes viimase instantsi asjatundja poosi, samal ajal kui Vinkel laskub tema puhul lausa tavatusse poliitilisse dotseerimisse.

⁸ "Betti Alveriga saime üheaegselt Tuglase novelliauhinna. Alver ei saanud sellele Tallinna järele tulla, viisin preemiaümbriku talle koju Tähtvere korterisse. Poetess kutsus mind kohvile. Ma lihtsalt ei julgenud minna – niivõrd kuulus kirjandusnimi, peaaegu nagu Under. [...] ...ma ei tahtnud end upitada korüfeega kõrvuti..." – J. Peegel, Otsides. Meenutusi pikalt teelt. Vestluste põhjal koostanud Maarja Lõhmus. Tallinn: Tänapäev, 2006, lk 136.

